

KONYA ETNOGRAFYA MÜZESİNDE BULUNAN İŞLEMELİ PEŞKİR ÖRNEKLERİNİN GİYSİ AKSESUAR TASARIMLARINA AKTARILMASI

TRANSFERRING EMBROIDERED TOWEL SAMPLES FOUND IN KONYA ETNOGRAPHY MUSEUM TO GARMENT ACCESSORY DESIGNS

Kezban SÖNMEZ* – Hale AVCI YILMAZ**

ÖZ: Türk kültürü çok zengin bir geçmişe sahiptir. Bu zenginlik içerisinde işleme sanatının önemli bir yeri vardır. İşleme farklı kaynaklarda; çeşitli kalınlıkta kumaşlar veya deri üzerine, iğne ve benzeri aletler yardımı ile, birçok cins ve renkte iplik ya da sim, sırma, pul, boncuk ve şerit gibi malzemeler kullanılarak, düz veya kabartılı şekilde yapılan süsleme sanatı şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk işleme sanatı içerisinde zengin örnekleri bulunan işlemeli peşkirler ise yemek yerken veya el kurulamak için kullanılan, mendil biçiminde, pamuk ya da keten havlu olarak bilinmektedir.

Araştırmanın amacı; "peşkir" adı ile literatüre geçmiş işlemlerin Türk Kültüründeki yerini ve önemini vurgulamak ve Konya Etnografya Müzesinde bulunan peşkir örneklerine ait özellikleri belirlemektir. Çalışmanın bir diğer amacı; araştırma kapsamına alınan peşkir örneklerini giysi aksesuar tasarımları ile yeniden yorumlayarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma yürütülürken öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, çalışma alanı ile alakalı yayınlar taranarak, işlemeli peşkirlerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Araştırmanın bir sonraki aşamasında, çeşitli bilgisayar programları kullanılarak peşkirlerin formu ve üzerindeki motifler dikkate alınarak giysi aksesuar tasarımları yapılmış, tasarlanan aksesuarlar siluete giydirilmiş ve renklendirilmiştir. Çalışmalar sonucunda tüm veriler derlenerek analiz edilmiş ve sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya Etnografya Müzesi, kültür, işleme, peşkir, tasarım.

ABSTRACT: Turkish culture has a very rich history. In this richness, the art of embroidery has an important place. Embroidery in different sources; It is defined as the art of ornament, which made in various types and colors, with the help of needles and similar tools on fabrics or leather of various thicknesses, using yarn or materials such as glitter, purl, sequins, beads and ribbons, in flat or embossed form.

Embroidered towels which found rich samples in Turkish embroidery, are known as handkerchief, cotton or linen towels used for eating or drying hands.

Purpose of the research; To emphasize the place and importance of the Turkish culture literature in the name of "peşkir" and to determine the characteristics of the towel samples

* Dr. Öğretim Üyesi – Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü /Antalya - kezbankarasonmez@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-7640-9537)

** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Lisansüstü Öğrencisi /Antalya - haleavci@windowslive.com (ORCID ID: 0000-0001-9746-3519)

found in Konya Ethnography Museum. In the next stage of the research; To ensure the sustainability of the handkerchief samples included in the research by reinterpreting them with clothing accessory designs.

In this research, qualitative research method was used. While conducting the study, firstly a literature review was made on the subject, publications related to the study area were scanned and general information about embroidered towels was given. In the next stage of the research, garment accessory designs were made by taking into account the form and motifs on them using various computer programs, and the designed accessories were dressed and colored in silhouette. As a result of the studies, all data were compiled and analyzed and the result was tried to be reached.

Keywords: Konya Ethnography Museum, culture, embroidery, towel, design.

1. Giriş

Türk sanatının kaynağı Orta Asya'dır. Bu bölgeden çeşitli nedenlerle ayrılan Türk boyları sanat ve kültürlerini de beraberlerinde götürmüşler, o yöredeki sanat ve kültürü kendi anlayışları ile bütünleştirmişlerdir (Tuncay vd., 1995: 1).

İşlemeciliğin çok eski bir geçmişi vardır. Araştırmalara göre bu sanat tarihten önceki çağlara kadar uzanmaktadır. Yaşamaya başladığı günden itibaren süslenmeyi de ihmal etmeyen insanoğlu işleme alanında birçok yenilikler ortaya çıkarma yoluna gitmiştir (Gönül, 1973:13).

Çeşitli işleme tekniklerini ortaya çıkaran, uygarlıkların dünya üzerindeki yeri, kültürü ve kullanılan malzemenin özelliğidir. Tarih, yazı ile başlamıştır. Ancak işleme sanatının ne zaman ve nerede ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir (Sürür, 1976: 8).

Çoğunlukla havlu olarak bilinen peşkir Anadolu'nun birçok yöresinde karşımıza çıkan işlemeli örtülerdir. Peşkirler iki farklı kullanım alanı ile karşımıza çıkmaktadır. İlki büyük sofraların etrafını çevreleyen ve kalabalık sofralarda kullanılan peşkirler, diğeri ise el silmek ve kurulamak için yapılan daha küçük peşkirlerdir. Her ikisinin de genellikle iki kısa kenarı işlemeli ve çoğunlukla saçaklıdır (Bağbuğ, 1964: 56).

Bu araştırmanın amacı; peşkir adı ile literatüre geçmiş işlemlerin Türk Kültüründeki yerini ve önemini vurgulamak ve Konya Etnografya Müzesinde bulunan peşkir örneklerine ait özellikleri belirlemektir. Çalışmanın bir diğer amacı; araştırma kapsamına alınan peşkir örneklerini giysi aksesuar tasarımları ile yeniden yorumlayarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma yürütülürken öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, araştırma alanı ile alakalı yayınlar taranarak, işlemeli peşkirlerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Araştırmanın bir sonraki aşamasında peşkirlerin kullanıldığı model ve aksesuarların eskizleri hazırlanmış, photoshop programı kullanılarak renklendirmeler ve artistik çizimler yapılmıştır. Çalışmada,

peşkirlerin formu ve üzerindeki motifler dikkate alınarak oluşturulan giysi aksesuar tasarımları ile, silüetlerin üzerine giydirilmiş görüntülerine de yer verilmiştir. Ayrıca teknik çizimler ve anlatımlar ile artistik çizimlerde yer alan tasarımların açıklaması yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda tüm veriler derlenerek analiz edilmiş ve sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

2. Türk İşlemelerinin ve Peşkirlerin Genel Özellikleri

2.1. İşlemenin Tanımı ve Tarihçesi

İşleme; çeşitli kalınlıkta kumaşlar veya deri üzerine, iğne ve benzeri aletler yardımı ile, birçok cins ve renkte iplik ya da sim, sırma, pul, boncuk ve şerit gibi malzemeler kullanılarak, düz veya kabartılı şekilde yapılan süsleme sanatına denilmektedir (Barışta, 1984: 1).

M.Ö. I. yüzyılda Altay ve Pazırıkta buz içinde kalarak korunmuş bir İskit mezarındaki buluntular arasında rengarenk keçelerle işli çadır ve halıya rastlanmıştır (Berker, 1974: 2). M.S. III. yüzyıla kadar süren Hunlardan kalan Altay bölgesi, Kem Vadisi ve Selenge Irmağı çevresinden çıkarılan ürünler arasında işlemelerle bezenmiş giysi ve örtüler bulunmaktadır (Barışta, 1984: 5).

Göktürkler devrinde Türklerin işleme sanatı ile uğraştıklarını yazılı kaynaklardan öğrenebiliyoruz. Uygurlar döneminden kalan Murtuk ve Bezeklikteki mabet duvar resimleri üzerinde yer alan figürlerin giysileri hem Türklerin giyinişlerinin oldukça değiştiğini göstermekte, hem de İslam dininin kabulünden önceki giyim ve giyimi bezeyen işlemeler konusunda bilgi vermektedir (Barışta, 1984: 8-9).

Uygur hanlarının yabancı elçileri altın ve gümüş tel ile işlenmiş, çok zengin süslemeleri olan örtülerle kaplı, altın taht üzerinde kabul ettikleri araştırmalar sırasında ortaya çıkmaktadır (Ünal, 1956: 83). Babil yazma eserlerinde iğnenin bir işleme aracı olduğunu belirten bilgiler yer almaktadır. İslam sanatında bilinen en eski İslam kumaşı da işlemelidir (Sözen ve Güner, 1998: 198).

Selçuklu Türkleri de işlemeye büyük önem vermişlerdir. Fransa'da Lion Müzesinde sergilenen ve üzerinde altın tel ile işlenmiş yazılar bulunan kumaş, Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubad'a aittir. Bu kumaş parçası günümüze kadar ulaşan en eski işleme örneklerinin tek belgesidir (Berker, 1974: 2).

Bugüne kadar Anadolu Beylikler döneminden kalan işleme parçası bulunmamasına rağmen Marco Polo, İbni Batuta gibi gezginlerin anılarında ve Aşık Paşoğlu tarihi gibi kaynaklarda Anadolu'daki yaşayış biçimi, kültür düzeyi, örf ve adetler gibi konularda bilgiler verilmekte ve işlemenin varlığına değinilmektedir. Ankara Savaşından sonra Timurlenk'in Bursa'ya götürdüğü çeşitli eserler arasında, Yıldırım Beyazıt'ın evinden alınan işlemeli bir perdeden yazılı kaynaklarda söz edilmektedir (Barışta, 1984: 14).

İşleme sanatı, Osmanlı Türkleri döneminde en büyük değerini kazanmış ve ilerleme olanağına kavuşmuştur (Berker, 1974: 2). Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u ele geçirerek tarihte yeni bir çağı başlatırken, sanatçılar ve işleme sanatı için de altın çağ başlamıştır. İstanbul'da kurulan ve saray eşyalarını yapan Kârhâne-i Hâssa'da, Ehl-i Hıref-i Hâssa denilen iki bin sanatkar çalışıyordu. Bunlar arasında altın işleme yapanlar, simkeşanlar ve ipekçiler de yer alıyordu (Sürür, 1976: 13-14).

XX. yüzyılda işlemler ev, çarşı, saray, askeri birlik, okul, ıslahane ve tekke v.b. gibi merkezlerde yapılmış örnekleri ile zengin bir alana hizmet etmektedir (Barışta, 1999: 151). XX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğuna giren işleme makinaları ile, el işlemlerinin yerini makina işlemlerinin aldığı gözlenmektedir (Barışta, 1999: 169).

2.2. Türk İşlemlerinin Özellikleri

Türk işlemlerinin en büyük değerini ve güzelliğini üstün bir teknikle yapılmasına borçludur. Bu teknik yüzyıllar boyu daima bir gelişme göstermiştir (Berker ve Durul, 1983: 7).

Türk işlemlerinde kullanılan belli başlı işleme teknikleri, düz iğne, verev iğne, muşabak, susma işleri, kesme, pesent, balık sırtı, civankaşı, mürver, sıra iğne, hasır iğne, tel kırma, sarma, ciğerdeldi, antep işi, çin iğnesi, iğne ardı, kasnak-zinciri işi, dival işleri, suzeni, applike, pulat (boncuk işi) olarak isimlendirilmektedir (Sürür, 1976: 7).

Türk işlemlerindeki motifler şekillerine uygun renklerle dengeli bir kaynaşma içindedir (Berker ve Durul, 1983: 7). İşlemlerde sanatçılar daima güzeli ve doğruyu aramışlar, bunda da başarılı olmuşlardır. Parlak ve acı renklerden mümkün olduğu kadar uzak kalarak, işlemlerde yumuşak ve pastel renkleri kullanmışlardır (Berker, 1974: 6).

Türk işlemlerinde görülen motifler, diğer sanat dallarına göre daha çeşitlidir. Sanatçı işlemlerini yaparken bağımsız kalmış, çevresinden aldığı ilhamla birçok motif ortaya çıkarmıştır (Berker, 1974: 4). Her işleme motifi kullanıldığı bölgeye ve kişilerin özelliklerine göre isimler ve anlamlar taşımaktadır. Doğadaki her canlı, Türk işlemlerinde yer almış ve işlemleri yapan kişinin ortaya çıkardığı kompozisyon dizisinde bir şeyler anlatmaya yardımcı olmuştur (Berker, 1980: 33). Türk işlemlerinde bitkisel motifler yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Genel olarak bitki motifleri ağaç, meyve ve çiçek grubu altında toplanmaktadır. İşlemlerde görülen bütün çiçek motiflerinin başlıca özellikleri diğer motifler gibi stilize edilmiş olmalarıdır (Gönül, 1971: 6142-6143).

İşlemlerde kompozisyonlar işleme yapılacak yüzeye ve işlemler için eşyanın kullanılacağı yere göre hazırlanmaktadır (Sürür, 1976: 48).

Türk işlemlerinde zemin olarak ince ve kalın ketenler, kadife, atlas, çuha, havlu, ipek gibi kumaşlar kullanılmıştır. El tezgahlarında dokunan bu kumaşların enleri dardır ve genellikle ketenler doğal renkleriyle kullanılmaktadır (Övüç, 1986: 7). Türk işlemlerinde eski dönemlerde sırma

ile başlamış, bir dönem sırma terk edilerek ipek iplik ve çeşitli renklerdeki ibrişimler kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde sırma çeşitli renklerle karıştırılarak işlenmiştir (Sürür, 1976: 32).

Türk işlemlerinin yapıldığı türler çok çeşitlidir. Giyilen ve kullanılan her türlü eşya işlemlerle bezenmiştir (Berker, 1977: 10). Türk toplumunda düğün adetleri içerisinde işlemeli eşyaların ve giysilerin önemli bir rolü vardır. Geçmişte gelin hamamında kullanılan havlular, bohçalar, gelinin çeyiz odası, gelin yatakları, nişan bohçaları, gelin-damat seccadeleri, gelin-damat başlıkları, başörtüleri, gelin duvakları, damat çevreleri, gelin-damat yağlıkları ve giysiler işlemlerle bezenirdi (Tansuğ, 1996: 24-25).

2.3. Peşkirlerin Özellikleri

Peşkir çeşitli kaynaklarda şu şekilde tanımlanmaktadır:

Elleri ve yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için hazırlanmış, iki dar ucu bordürle bezenmiş, keten veya pamuklu dokumadan yapılmış dikdörtgen örtülere verilen isimdir (Barışta, 1999: 222).

Geçmişte Osmanlı'da kullanılan yemek peçetesi (Sözen ve Tanyeli, 1986: 189). Yemek yerken kullanılan, el kurulan, büyük mendil biçiminde, pamuk ya da keten bez, peçete (Anonim, 1982: 1705). Genellikle pamuk ipliğiyle dokunmuş havlu (Püsküllüoğlu, 2012: 647). Yemek yerken veya el, yüz yıkarken ıslanmamak için öne tutulan, yıkandıktan sonra ise kurulanmak için kullanılan nesne, havlu (Eyuboğlu, 1995: 555).

Bu tanımlardan yola çıkılarak peşkir; yemek yerken veya el kurularken kullanılan, dikdörtgen formda, iki kısa kenarı işlemeli, büyük mendil biçiminde, pamuk ya da keten bez olarak tanımlanabilir.

Peşkir kelimesi Farsçada piş “ön” ve gir ile piş-gir “öne tutulan şey” anlamına gelmektedir. Kelime Türkçe'den Yunanca, Bulgarca, Sırpça ve Rumca'ya da geçmiştir (Ayverdi, 2008: 2529).

Anadolu dokumalarının en nadide örneklerinden olan peşkirler, geçmişte Osmanlı saraylarından yörük sofralarına kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir. Peşkirler hem işlevsel hem de dekoratif olarak gelenek, görenek ve inançların bir göstergesidir. Geçmişte düğün töreninde yardımcı olan kişilere genellikle peşkir hediye edilir, kız tarafı düğün davetiyesi olarak peşkir gönderirdi. Çeyiz odalarına süslü peşkirler serilir, yeni gelinler akrabalarına hediye olarak peşkir verirdi. Paşalar, padişahlar, dedeler, nineler tek kişilik peşkir, gelin- damat ve genç çiftler ise güvey peşkiri denilen çift kişilik peşkir kullanırdı. Osmanlı saraylarında, konaklarında, köy, kasaba ve yörük çadırlarında peçete gibi kullanılan süslü peşkirler, giysilerin lekelenmesini ve kırıntıların etrafa yayılmasını önlemek için kullanılırdı (Tansuğ, 2003: 82-83).

Sofraya içi yemek dolu kapaklı bakır sahan getirilirken ellerin üzerine kenarları nakışlı peşkir atılır, bu peşkirler hem taşınan kabın sıcaklığından elleri korumak, hem de yemeğin sunumuna şıklık katmak için kullanılırdı.

Yemekten sonra kahve ikramı yapan genç kız ve delikanlılar sol omuzlarına gösterişli bir peşkir atarak servis yaparlardı (Tansuğ, 2003: 84).

Peşkirlerin aynı zamanda peçete gibi dize örtülerek kullanıldığı da bilinmektedir. Bununla birlikte peşkirler arasında sumak peşkir adı verilen, yer sofrasının çevresini kuşatacak büyüklükte hazırlanmış ve işlemelerle süslenmiş örnekler de bulunmaktadır. Bu uzun peşkirler geçmişte yer sofrasının çevresine oturanların tamamının dizlerine örtülerek kullanılırdı (Barışta, 1999: 222).

Sumak peşkir (Tansuğ, 2003: 82).

Elde edilen verilere göre peşkirler genellikle dikdörtgen formdadır ve iki kısa kenarı işlemelidir. Geçmişte el tezgahlarında dokunan peşkirler, tezgah uzunluğuna veya kullanım alanına göre farklı boyutlarda dokunabilmektedir. Peşkirlerde dokuma malzemesi olarak çoğunlukla keten veya pamuk iplik kullanılmaktadır. Dokuma ipliğinde genellikle pamuğun ve ketenin doğal rengi tercih edilmektedir. Bazı örneklerde dokuma sırasında açık renk zemin üzerine farklı renklerde, enine veya boyuna, ince veya kalın çubuklardan oluşan çizgiler dokunmaktadır. Bunlar enine yollu ya da boyuna yollu şeklinde isimler almaktadır. Peşkirlerde uygulanan işleme motifleri diğer işleme türlerinde görülen motiflerden daha zengindir. Peşkirlerle uygulanan işlemlerde bitkisel, geometrik, nesnel, yazılı, figürlü gibi bezeme türlerine rastlanmaktadır.

3. İşlemeli Peşkir Örneklerinin Giysi Aksesuar Tasarımlarına Aktarılması

Çalışma kapsamında işlemeli peşkirlerle hazırlanan koleksiyon, toplam dokuz adet giysi aksesuar tasarımından oluşmaktadır. Tasarımlar yapılırken öncelikle model ve aksesuarların eskizleri hazırlanmıştır. Daha sonraki aşamada photoshop programı kullanılarak renklendirmeler ve artistik çizimler yapılmıştır. Peşkirlerin formu ve üzerindeki motifler dikkate alınarak giysi aksesuar tasarımları oluşturulmuş ve silüetlerin üzerine giydirilmiştir.

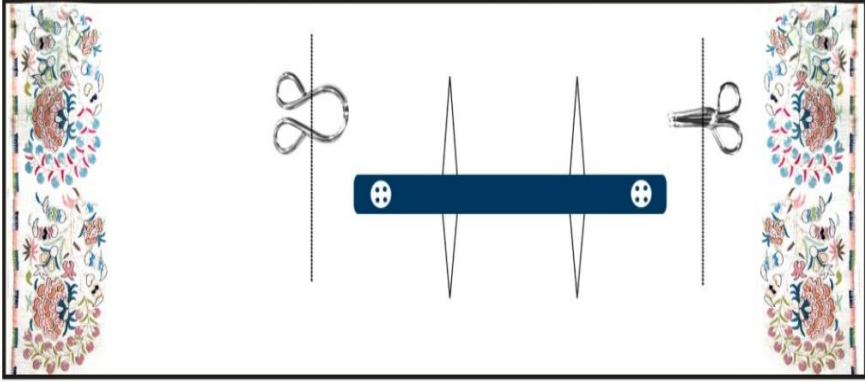
Örnek 1: 2832 envanter numaralı, keten dokumadan, 47x1,27 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Koza, yaprak ve çiçek motifleri yatay biçimde dallar üzerine oturtulmuştur. Koza motiflerini tarak biçiminde iç içe geçmiş ince bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede Türk işi iğne tekniklerinden düz pesent, verev pesent, verev sarma, balık sırtı ve muşabak teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı saçak bırakılarak temizlenmiştir.

Örnek 1'deki peşkir örneği ile bir kemer tasarımı yapılması planlanmıştır. Kemer tasarımında, bel ölçüsüne göre ayarlanacak peşkirin bir tarafı daha uzun bırakılarak, belin arka kısmına denk gelecek şekilde iki pensin yapılması, kemerin önde sabitlenmesini sağlayacak agrafaların yerlerinin belirlenip karşılıklı olarak dikilmesi düşünülmüştür. Çizimde görülen, süsleme amacıyla yapılmış mavi şeridin, tercih edilen kumaştan oluşturularak kemerin orta kısmına yerleştirilmesi, ardından şeridin iki

ucuna düğme dikilerek, kemerin kullanıma hazır hale getirilmesi ile tasarım tamamlanmıştır.

ÖRNEK 1 - KEMER

Örnek 2: 4202 envanter numaralı, keten dokumadan, 44x66 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Stilize çiçek motifleri yatay ve sıralı bir biçimde oturtulmuştur. Stilize çiçek motiflerini ince bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede hesap işi iğne tekniklerinden düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi ve susma teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı saçak bırakılarak temizlenmiştir.

Örnek 2'deki peşkir örneği ile bir şal tasarımı yapılması planlanmıştır. Şal tasarımında öncelikle peşkirin yatay olarak katlanması ve ortasından düğüm atılması, oluşturulan düğümün çenenin altına yerleştirildikten sonra, peşkirin boynun arka kısmından çapraz sarılarak omuzların üzerine bırakılması düşünülmüştür. Şalın omuz üzerindeki içe bakan uçlarının, ilk aşamada yapılan düğümün iç kısmına sıkıştırılması ile tasarım tamamlanmıştır.

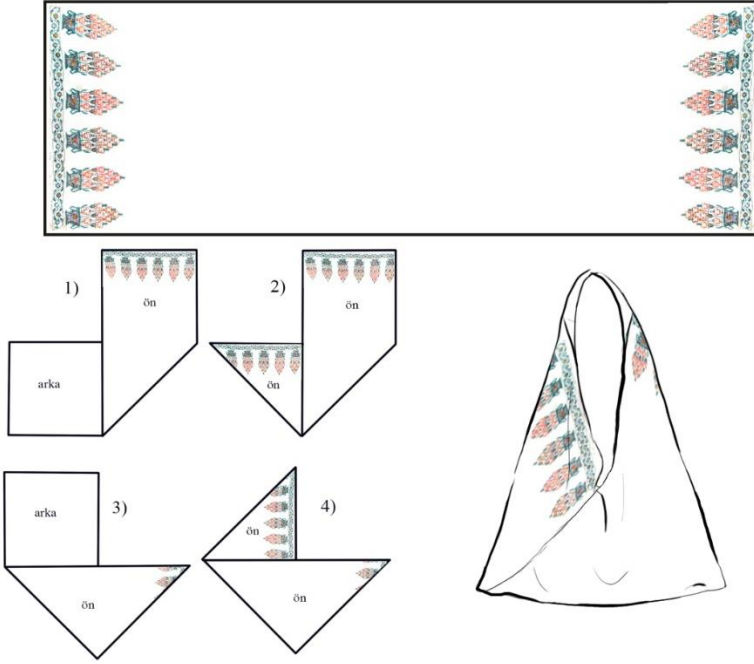

Örnek 3: 4961 envanter numaralı, keten dokumadan, 41x82 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel ve nesneli bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Vazoda çiçek motifleri sıralı bir biçimde oturtulmuştur. Vazoda çiçek motiflerini zikzak biçiminde dallar üzerine yerleştirilen mine çiçeklerinden oluşan bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede hesap işi iğne tekniklerinden düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi ve tel sarma teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı elde kıvrılarak temizlenmiştir.

Örnek 3'teki peşkir örneği ile bir üçgen çanta tasarımı yapılması planlanmıştır. Çanta tasarımında ilk olarak, peşkirin arka yüzünden üçte biri işaretlenerek yukarıya doğru dik açı ile kıvrılması planlanmıştır. Bir sonraki aşamada, sol tarafta oluşacak kare alanın sol alt köşesi karşı çaprazındaki köşeye doğru katlanıp, tersi çevrilen peşkirin üst kısmında görülen kare alana da aynı işlemin uygulanması düşünülmüştür. Bu işlemler sonunda formu oluşturulan çanta, el veya makine dikişi ile dikildikten sonra her iki ucuna kumaştan, deriden veya hazır aksesuarlardan istenilen uzunlukta sap eklenerek tamamlanmıştır.

ÖRNEK 3 - ÜÇGEN ÇANTA

Örnek 4: 5376 envanter numaralı, keten dokumadan, 46x94 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel ve nesneli bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Vazoda çiçek motifleri sıralı bir biçimde oturtulmuştur. Vazoda çiçek motiflerini zikzak biçiminde dallar üzerine yerleştirilen stilize çiçeklerden oluşan bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede hesap işi iğne tekniklerinden düz hesap iğnesi ve verev hesap iğnesi teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı elde kıvrılarak temizlenmiştir.

Örnek 4'teki peşkir örneği ile bir şal tasarımı yapılması planlanmıştır. Şal tasarımında, peşkirin sağ alt kısmına yerleştirilmek üzere el dokuması kumaşla bir şerit hazırlanmıştır. Hazırlanan şerit işlemlere 8-10 cm uzaklıkta iki tarafından dikilerek tasarım tamamlanmıştır.

ÖRNEK 4 - SAL

Örnek 5: 5648 envanter numaralı, keten dokumadan, 44x70 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Merkezde stilize çiçek ve dört kenarında karanfil motiflerinden oluşan tasarım sıralı biçimde oturtulmuştur. Bu motiflerin yanında bir selvi ağacı dikkat çekmektedir. Bu motifleri ince bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede hesap işi iğne tekniklerinden düz hesap iğnesi ve verev hesap iğnesi teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı saçak bırakılarak temizlenmiştir.

Örnek 5'teki peşkir örneği ile bir saç bandı tasarımı yapılması planlanmıştır. Saç bandı tasarımında ilk olarak, peşkirin ortalanarak başın arkasından öne doğru getirilmesi ve alnın yukarisından iki ucunun birbirine sarmal hale getirilmesi düşünülmüştür. Oluşan sarmalın kendi etrafında döndürülerek yuvarlak bir hale getirilmesi ve uçlardaki işlemlerin açıkta kalacak şekilde düğümlenmesi ile tasarım tamamlanmıştır.

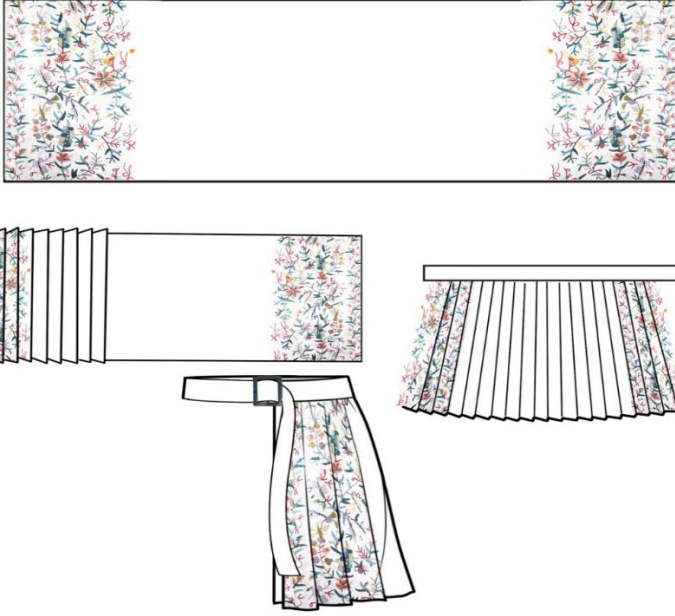

Örnek 6: 5611 envanter numaralı, keten dokumadan, 68x121 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Stilize çiçekler ve yapraklardan oluşan motifler grift bir biçimde oturtulmuştur. Bu motifleri sarmaşık biçiminde mine çiçekleri ve yapraklardan meydana gelen bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede Türk işi iğne tekniklerinden düz pesent, vev pesent ve tel sarma teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin üç kenarı elde kıvrılarak temizlenmiştir.

Örnek 6'daki peşkir örneği ile aksesuar olarak kullanılacak yarım beden pilili etek tasarımı yapılması planlanmıştır. Yarım beden pilili etek yapımında ilk olarak, peşkirin tek yönde pili katlama yapılarak sabit durması için teyellenmesi düşünülmüştür. Bir sonraki aşamada peşkirin, sağ taraftan bel ölçüsüne göre fazla pay bırakılarak aynı kumaştan yapılmış kemere dikilmesi planlanmıştır. Çizimde yer alan kemer tokasının sol uca sabitlenmesi ile tasarım tamamlanmıştır.

ÖRNEK 6 - YARIM BEDEN PİLİLİ ETEK

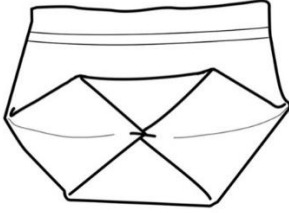
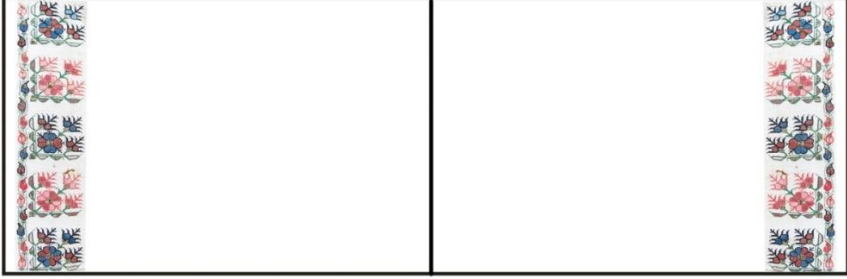
Örnek 7: 5642 envanter numaralı, keten dokumadan, 43x102 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Stilize çiçek motifleri sıralı bir biçimde oturtulmuştur. Stilize çiçek motiflerini üç taraftan, yine stilize çiçek motiflerinden oluşan ince bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede hesap işi iğne tekniklerinden düz hesap iğnesi, verev hesap iğnesi ve tel sarma teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı elde kıvrılarak temizlenmiştir.

Örnek 7'deki peşkir örneği ile bir çanta tasarımı yapılması planlanmıştır. Çanta tasarımında ilk olarak, peşkirin ortadan ikiye katlanarak işlenmesiz yüzünün her iki yanından dikilmesi düşünülmüştür. Bir sonraki aşamada, çantanın ağzında yer alan büzgü ip için, peşkirin ters yönünden işlemlerin alt kısmına gelmesine dikkat edilerek, ince uzun bir

kumaşla köprü dikişi yapılması planlanmıştır. Çantanın yuvarlak formunun ise, çanta tabanındaki alt köşelerin uçlarından birbirine birleştirilip, yine peşkirin ters yönünden dikilmesi ile elde edilmesi düşünülmüştür. Tercih edilen materyal ile istenilen boyutta oluşturulan sapın çantaya sabitlenmesi ile tasarım tamamlanmıştır.

ÖRNEK 7 - ÇANTA

Örnek 8: 5453 envanter numaralı, keten dokumadan, 39x112 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Kıvrım dallar üzerine stilize çiçek ve yaprak motifleri oturtulmuştur. İşlemede Türk işi iğne tekniklerinden düz pesent, verrev pesent, düz sarma ve muşabak teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı saçak bırakılarak temizlenmiştir.

Örnek 8'deki peşkir örneği ile bir şal tasarımı yapılması planlanmıştır. Şalın, model üzerinde görüldüğü gibi omuzlardan aşağı sarkıtılarak bir kemerle birlikte kullanılması düşünülmüştür.

ÖRNEK 8 - ŞAL

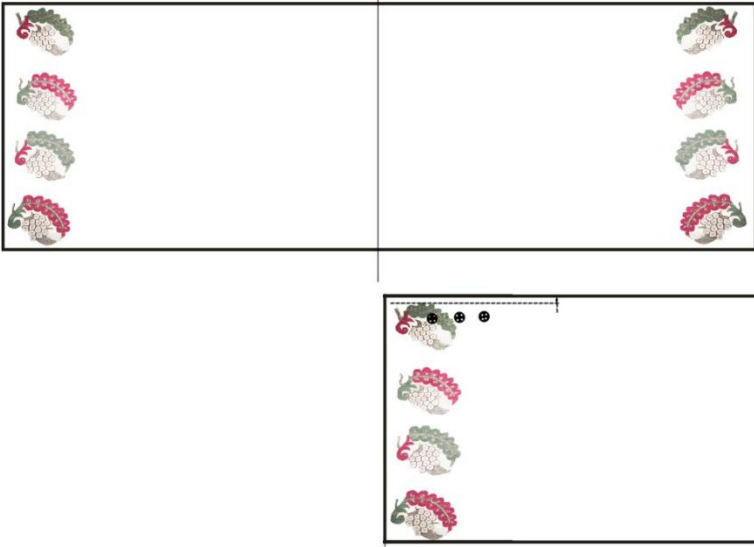

Örnek 9: 5752 envanter numaralı, keten dokumadan, 48x116 cm boyutlarında tasarlanan peşkirin iki kısa kenarına bitkisel bezemeden oluşan tasarım yerleştirilmiştir. Üzüm salkımı ve yaprak motifleri sıralı bir biçimde oturtulmuştur. Bu motifleri ince bir bordür sınırlamaktadır. İşlemede Türk işi iğne tekniklerinden vevet pesent ve balık sırtı teknikleri uygulanmıştır. İşlemenin iki kısa kenarı saçak bırakılarak temizlenmiştir.

Örnek 9'daki peşkir örneği ile bir pelerin tasarımı yapılması planlanmıştır. Pelerin tasarımında ilk olarak, peşkirin ortadan ikiye katlanması, daha sonra peşkirin sol alt kısmının açık bırakılması düşünülmüştür. Bir sonraki aşamada, peşkirin üst kısmının sağ tarafının, yarıya kadar açık bırakılacak şekilde dikilmesi planlanmıştır. Yarıya kadar dikilen kısma paralel olarak, süsleme amacıyla düğme dikilmesi ile tasarım tamamlanmıştır.

ÖRNEK 9 - PELERİN

4. Sonuç

Bu araştırmada çok sayıda peşkir örneği incelenmiş, ancak dokuz adet örnek araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmalar sırasında Konya Etnografya Müzesinde bulunan peşkirlerde, en çok kullanılan tekniğin Türk işi ve hesap iğne tekniği olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen örneklerde işleme tekniklerinin yerli dokumalar ve sayılabilen kumaşlar üzerine uygulandığı görülmüştür. Peşkirlerde genellikle zemin işleme gereci olarak keten kumaş, işleme malzemesi olarak ise çamaşır ipeği kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına alınan peşkirlerde işlemlerin çok renkli bir düzende yapıldığı dikkat çekmektedir. İncelenen peşkir örneklerinde en çok bitkisel motiflerin kullanıldığı, bunun yanı sıra nesnel bezemelerin de yer aldığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın kapsamı içerisinde incelenen peşkir örnekleri ile bir kemer, üç şal, iki çanta, bir saç bandı, bir yarım beden pilili etek ve bir pelerin olmak üzere altı farklı türde, toplam dokuz adet giysi aksesuar tasarımı yapılmıştır. Tasarımlar sırasında peşkir örneklerinin motif, renk ve kompozisyon özellikleri dikkate alınmış, bu örneklerin farklı bir alanda kullanılabilirliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Milli kültürümüz, gelenek göreneklerimiz ve Türk işlemleri arasında önemli bir yere sahip olan peşkirler, Anadolu'nun hemen her yöresinde zengin örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerin tamamı gün ışığına çıkarılarak belgelenmeli ve koruma altına alınmalıdır. Peşkirlere uygulanan motifler farklı alanlarda kullanılarak yeni tasarımlara dönüştürülmeli, bu tür el sanatı ürünlerinin ülke ekonomisine ve turizmine katkısı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Anonim (1982). Peşkir. *Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük*, 1705, İstanbul: Ansiklopedik.
- Ayverdi, İ. (2008). *Asırlar boyu tarihi seyri içinde misalli büyük Türkçe sözlük*, İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Barışta, Ö. (1984). *Türk işleme sanatı tarihi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Barışta, Ö. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk işlemleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Başbuğ, S. (1964). *Türk işlemleri*. İstanbul: Ceylan Yayınları Matbaası.
- Berker, N. (1974). Türk işlemleri. *Sanat Dünyamız*, 2, 2-11.
- Berker, N. (1977). İşlemeli kavuk örtüleri. *Sanat Dünyamız*, 11, 10-14.
- Berker, N. (1980). Türk el işlemlerinde semboller. *Sanat Dünyamız*, 20, 32-36.
- Berker, N. - Durul, Y. (1983). *Türk işlemlerinden örnekler*. İstanbul: Apa Ofset.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal.
- Gönül, M. (1971). Türk nakış ve işlemleri. *Türk Folklor Araştırmaları*, 13, 6140-6144.
- Gönül, M. (1973). *Türk el işleri sanatı XVI- XIX. yüzyıl*. Ankara: İş Bankası Kültür.
- Övüç, R. (1986). *Türk işleme desenleri*. İstanbul: Akbank.
- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Türkçe sözlük*. Ankara: Arkadaş.
- Sözen, M. - Tanyeli, U. (1986). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sözen, M. - Güner, Ş. (1998). *Geleneksel Türk el sanatları*. İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Sürür, A. (1976). *Türk işleme sanatı*. İstanbul: Apa Ofset.
- Tansuğ, S. (1996). Anadolu elişlerinde bin bir motifli uçkurular. *Kültür ve Sanat*, 30, 24 -27.
- Tansuğ, S. (2003). Dokumanın hası peşkir. *Skylife Dergisi*, 239, 82-92.
- Tuncay, E. - İlker, C. - Işık, Ş. (1995). *Türk İşleme Tarihi-Maraş İşi-Türk İşi-Tel Kırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı.
- Ünal, İ. (1956). Türk işlemleri. *Türk Etnografya Dergisi*, 1, 83-85.